

KI BESZÉL?

Wirth Imre beszélgetése¹

V. rész

„Váltogattam a maszkokat és jelmezeket”

Wirth Imre: – Szeptember 11-e van. A 2001 óta eltelt majd’ húsz év alatt a korábban „elraktározott”, féltve őrzött ártatlanság (illúziója), megannyi remény elenyészett. Innen nézve A búcsúzás részletei² című második verseskötete mintha jelen időben lenne. A folyamatos búcsúzás időtlenségében. A kötet záróversében olvasom: „Kint már a csizmák csikorognak, / s te nem hallod őket, búcsúzol.”³ Archaikus fenyegetettség kint és a személyes, az intim eltűnésben odabent. Lehetséges ilyen szorongatóan jelen idejű „áthallás” a nyelven keresztül?

Takács Zsuzsa: – Nem könnyű önmagamot értelmezni. Más nevet kellene találnom tegnapi és tegnapelőtti önmagamra, mást a maira és mást a holnapira. Néha az az érzésem, hogy egy bennem szüntelen változó lény írja a szövegeimet, s ha sikerül őszintén kifejeznie önmagát, mindig az „utolsó szó jogán” szólal meg. Van azonban kézzelfoghatóbb válaszom is, amiről eddig sohasem beszéltem. Arról nevezetesen, hogy a házasságunk ’73-ban zátonyra futott, s bár megpróbáltuk megmenteni, nagyobb lakást szerezni például, ’80-ra kiderült, hogy minden próbálkozás hiábavaló. Apám tanácsára akkor adtam be a válókeresetet. A Némajáték és A búcsúzás részletei megjelenése között hat nehéz év telt el. Péternek⁴ a gyerekek megszületésétől kezdve nem volt hol írnia, bérelt szobákban dolgozott délelőttönként, majd ’73-ban anélkül, hogy előzőleg megbeszéltük volna, végleg elköltözött otthonról. Azt sem vettem észre, hogy a könyveink egy része, pontosabban a prózák, az idegen nyelvű szótárak, gyűjtemények, a tizenvalahány kötetes Értelmező szótár, a kubai diákjaink által összeállított ajándék fotóal-

¹ Az interjú gépeléséért köszönet illeti Merhán Orsolyát.

² A búcsúzás részletei, Szépirodalmi, 1976.

³ Utasítások a jelenethez, in: A búcsúzás részletei.

⁴ Lengyel Péter és Takács Zsuzsa 1962-től voltak házасok.

bum eltűnt a könyvespolcokról. Gyanútlan voltam addig, és nyilván elbizakodott. Sikeres ebben és abban is, a gyerekek, a család, az írás, az egyetemi munka addig összeegyeztethetőnek látszott.

Óriási segítséget jelentett és haláláig kitarított mellettem egy nagymama korú, Marosvásárhelyről származó hölgy, Hatala Georgina, akinek történetéről a *Báli szezon* című verset írtam.⁵ Ennyi röviden az életrajzi háttér.

– „Mélystötét szemek, dús sötétbarna haj. Egy szánkó- / baleset miatt biceg, de testi hibája tánc közben / alig látszik. Az ötvenes években megy férjhez / egy esztergályosként dolgozó, jó kiállású, / de nála alacsonyabb sorból származó hivatalnokhoz.” A rendszerváltozást követően idegen, felkavaró tapasztalatként éltem meg, ahogy szembesülök a szocializáció határhelyzeteivel. Ahogy a szocializmus évtizedei a nyelvhasználatban letarolták a társadalmi szokásokat, tagozódásokat, különbségeket – ami felszabadító is lehetett volna, ha nem hazug –, hátrahagyva egy sivár mezőt, kétségessé vált, kifosztott jelentésű fogalmakkal. Ezért is ütött meg ennyire az „alacsonyabb sorból származó hivatalnok” megjelenése. Lehet persze, hogy nagyon naiv vagyok a magam érzelmi zárványaival, és mindig is jelen volt az életünkben a különbség, a másik valamilyen polcra helyezése (ami számomra Kosztolányi Édes Annájában őrzi leglényegét a cselédek osztályozása kapcsán: „Hát bizony ezek ilyenek.”). A vers-én mintha reflektálna erre a „zavarra”: „Elvörösödtem. Többet / segített úgy is, mint amennyit fizetni tudtam volna. / Őt nem lehet megalázni, nyugtatott meg.” Zsuzsa hogyan élte meg/át az „osztálykülönbségek” hierarchiájának felbomlását, újraépülését? Ha félrevisz, értelmetlen a kérdésem, nyugodtan passzoljon.

– Most, hogy újraolvastam a verset, rájöttem, hogy dőlt betűvel kellett volna jeleznem, hogy nála alacsonyabb sorból származó hivatalnok, hiszen nem az én megfogalmazásom. Gyerekkoromtól borzadtam a származás szerinti különbségtételtől, ahogyan maga is. Rosszul érintett, hogy a nagymamám helyett nagymamám így fogalmaz, de változtatni ezen aligha tudtam volna. Szerencsére én a szakmájától megfosztott jogász apámmal, aki ötünket tartott el, a szegényebb gyerekek közé tartoztam. Volt viszont egy osztálytársam, Tisza Denise, Tisza István dédunokája, aki összehasonlíthatatlanul nehezebb helyzetben volt, mint mi, akit családostul kitelepítettek a Hortobágyra, és aki éppúgy skarlátos lett, mint én is, de míg én kórházba kerültem, őt mezőgazdasági munkára hajtották. Lázasan, betegem, talán marokszedés közben halt meg tizenkét-tizenhárom éves korában. Ezt a történetet égbekiáltó igazságtalanságként éltem meg.⁶ Ha nagyobb vagyok már, a fordulat éve előtti rövid időt – ahogyan Bibó István vagy apám is – a feudális világ eltűnésében reménykedve töltöm.

– *Térjünk vissza ahhoz a megrázó évhez.*

– '73, illetve a '73 és '80 közötti időszak tehát számomra az összeomlás, másrészt a saját lábra állás ideje volt. Először nyaraltunk (volna) együtt Balatonszéplakon az újságíró-üdülőben, amikor kiderült, hogy

⁵ In: *Tiltott nyelv*, Magvető, 2013.

⁶ Az esetet később versben is megírta: Skarlát betű, in: *Tiltott nyelv*, Magvető, 2013.

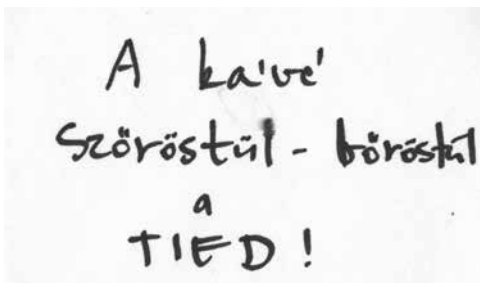
Péter már nem jön haza velünk. Gyerekeink, a négyéves Anna és a kétéves Zsuzsa nem értették a helyzetet, Zsuzsikám rengeteget sírt, csaknem kitiltottak minket a közös étteremből. '80-ban tudtam meg, hogy még öröklakásunkban sem vagyok tulajdonostárs, s a kocsi, amit az én fizetésemből vettünk, Péter nevéen áll. Teljes összeomlás egyrészt, másrészt a szolidaritás megtapasztalása. A családom csodálatosan viselkedett. Anyám vette fel a telefont, amikor Széplakról hazatelefonáltam és elmondtam, mi történt. *De hát ez miért olyan baj?* – kérdezte. Meglepett a válasza, de furcsa módon erőre kaptam tőle. Az öcsém utánunk jött, és minden este elvitt táncolni valahova, rám költötte a teljes nyári keresetét. A családi krónikából és személyes tapasztalatból tudom, hogy anyám (és hajdani két nagymamám) erős volt és bátran viselkedett a legnagyobb bajokban, volt tehát követendő példakép előttem. Ami az addigi gyakorlat megváltozását illeti, nem bántam, hogy nem szerkesztő-férjem adja át azontúl egy-egy kéziratomat, hanem magam viszem a szerkesztőségekbe a verseimet, vagy én postázom. Volt is az addigi gyakorlatban valami visszás, hiszen nem lehettem biztos benne, hogy nem az ő kedvéért közölnek-e, írnak-e rólam. Azelőtt – egyetlen kivételtől eltekintve – nem mentem el az írótalálkozókra. Az egyetlen kivételes alkalom még a gyerekek megszületése előtt játszódott le. *Neked nem a biennálén kellene lenned?* – kérdezte apám egy este, amikor épp náluk voltam. *Péter ott van úgyis*, válaszoltam. Erre a szüleim egyik vendége felajánlotta, hogy vegyem fel frissen vásárolt új, zöld bársonyruháját; elküldtek a kozmetikushoz; taxit hívtam és megjelentem a New York Kávéházban, mint valami estélyi ruhába öltözött Hamupipőke. A rendezvénynek éppen vége lett. Megálltam a lépcsősor tetején, körém sereglett mindenki. Végül emelkedett hangulatban Péterrel, André Frenaud-val⁷ és Kormos Istvánnal sétáltunk végig a boldog, késő esti Lenin (ma Teréz) körüton.

– Emlékszik, miről beszélgettek?

– Igen. Frenaud megkérdezte Kormost, hogy jó költő vagyok-e. Tudtam, hogy Kormos annak tart, így hát persze zavartan és elégedetlen hallgattam a választ.

– A '76-os kötet első ciklusa (amely az előző kötet, a Némajáték utolsó ciklusa, onnan emelte át Zsuzsa), az újszülött és a szülő nézőpontjából is magával rántja az olvasót a „síró falak”, a „Kínok Alagútja” és a lepedőn kettéhasadva heverő végtelen terébe. Egyszerre ismerős ez a „szerelmes” táj, a gyöngédség országa, és fenyegető, ami számomra a veszteség felé is nyitja az értelmezést. Ezek szerint megéreztem valamit abból, ami a Lengyel Pétertől való elváláshoz kapcsolódik a versnyelvben. Innen nézve még hangsúlyosabb a különböző jelentéssíkok egymásra játszása, s így magának a létezésnek az értelmére kérdez rá a nyelv a terhesség, világra jövetel kegyelmi állapotában, szinte a keresztre feszítés liturgiáját megidézőve: „Kilökött, kiűzött, akárki megtalál. Mit vetttem? Mért tetted? / Anyám.” Vissza tud emlékezni Zsuzsa, hogyan olvasta akkor ezeket a verseket, mikor írt? Hogy fogadták, várták a kiadónál, mikor lesz kész az új kötete?

– Úgy éreztem, és azt hiszem ma is, hogy ebben a kötetben találtam rá a saját hangomra. Hogy ez az én világom, valamiféle bátorságpróba. Örömmel vették a kéziratot, talán várták is, nem tudom. A '70-es Némajátékba belekerültek gyerekkori emlékeim, de nem beszéltem az újszülött arckifejezéséről, a szinte felnőtt pillantásról, melyet a világra vet,

Egy máig megőrzött cetli, amit az öccse írt
Takács Zsuzsának, biztatásul

⁷ André Frenaud (1907–1993) francia szürrealista költő.

amelynek tanúja lehettem. A hetvenes évek elején még nem voltak apás szülések, egyedül én voltam érintett tanúja gyerekeim végtelen komolyságának, a bensőséges pillanatoknak, mellyel felmérték és birtokukba vették a világot és engem.

– *Válaszra nem váró közbevetés: vajon képesek vagyunk-e nem Pilinszky keresztiül „olvasni” a csecsemő pillantását? Egyébként első fiam, Matyi 1989-ben született, még akkor sem volt szó apás szüleiről.*

– A kiszolgáltatottság páros jelenete játszódik le így *A búcsúzás részletei* kötet Július című ciklusában: az anya magánya a szülőágyon és az újszülötté, aki akarja vagy nem akarja, megszületik. Igyekeztem ellensúlyozni a versben az elszakadás-trauma brutalitását. A ciklus *Jászol melletti éjjelek* című alciklusának verseiben viszont helyére került a születés-szülés sokkja, és átadta helyét a mindent felülíró örömnak és bizalomnak. De az életrajzomat, akkori helyzetemet tekintve, kettős játékot játszottam. Nem tudtam testem (és lelkem) kiszolgáltatottságát nem *szóvá tenni*, azaz felpanaszolni, Pilinszky szavát kölcsönözve. A hetvenes-nyolcvanas évek magyar irodalmi recepciótörténetéhez tartozik Sylvia Plath amerikai költő és Ted Hughes angol író nagyság katartikus költészete és házasságuk tragikus története; Plath költészete, brutális öngyilkossága, ami – hála a Tandori-féle fordításoknak⁸ – generációm számára is megrázó, saját történetévé vált. A magyar irodalom saját öngyilkosság-élményévé, mondhatnám. Nem tudtam (én sem) kivonni magamat Plath hatása alól, már ami a bátor szembenézést illeti. De másodsorú hivatkozom *A Vak Remény* című életmű-válogatásból kihagyott *Innen és túl* című versre – melyet az öcsém emlékére nemhogy betettem, hanem éppen kihagytam az életmű-kötetből. Ez tükrözte leginkább Plath hatását, a családom számára nyilván ez volt a legijesztőbb. „A tűző napban tudtam, nincs tovább, / a síneken ezért keresztbe feküdtem, / de fékezett a vonat és megállt.” Így hangzott volna eredetileg a vers, de már a második változatban felülírtam a magamra utaló megfogalmazást, többes szám harmadik személybe tettem az igét („A tűző napban tudták, nincs tovább, / a síneken ezért hanyatt feküdtek, / de fékezett a vonat, és megállt.”⁹). Azaz kétszeresen is eltüntettem a magam számára az öngyilkosság, a legfőbb halálos bűn elkövetésének lehetőségét. Játszani azonban – bár veszélyes játék, játszottam a gondolattal. Egyetlenegyszer vált élessé ez a „játék”, amikor a gyerekeim már nagyobbak voltak, és az első alkalommal aludtak Péter lakásán egy hétvégén. Életemben először voltam egyedül éjszaka. Emlékszem, hogy mindenütt meggyújtottam a villanyt, hogy meg se forduljon a fejemben, hogy végezzek magammal.

– *Azt mondja, az öngyilkosság halálos bűn lett volna. Ennyire erős az erkölcsi parancs? Mint-ha a versei ezt az átléphetetlent kísérténe; a nyelv mégiscsak kitapogatja, ami azon túl lenne. Zsuzsa beszélt már a hitéről. Számomra elválaszthatatlan a világában a vágy és a szomorúság. Miért érzi úgy, hogy ez már szinte elviselhetetlen az olvasóinak? Utalok itt az említett versre, vagy az elhalasztott gyűjteményes kötetre, amely 2013-ban jelent volna meg.*

– A bűnt nem az erkölcs, hanem a hit ellen követi el az ember, valami ilyesmit mond Kierkegaard. Mélységesen igaznak érzem-éreztem megfogalmazását. Istenhitem megerősödött ezekben az években. Némi szójátékkal: ez tartotta bennem a lelket.

– *Térjünk vissza a '76-os kötethez.*

– Találtam benne egy verset, a *Fejem öledbe hajtva* címűt, amely egyértelműen rólam beszél, a magzati létbe való visszavágyódásomról. „Harmincéves csecsemődet öleld ma-

⁸ Sylvia Plath: *Zúzódás*. Válogatott versek. Tandori Dezső fordításai, Európa, 1978.

⁹ *Innen és túl*, in: *Némajáték*, Szépirodalmi, 1970. A vers végül így jelent meg: „Egyetlen hajszál választ el, a másik / parton kaszáló mozdulataik, / a láb, a kéz mint vasból szabadulva / táncol, s a fej a hón alá bukik, // és megmerednek s vinnyogásuk elfúl: / kisüt egy név, nevük volt valaha; / de már redőtlen, homlokukra írva / egy más esztendő éje-nappala. // Mi eljött. Még ütött egyet az óra. / A nyúlós napban tudták: nincs tovább. / A síneken ezért hanyatt feküdtek, / de fékezett a vonat és megállt.”

gadhoz, / ne nyúljon mosolygó kés után, / fejtsd le arcát a széttört ablaküvegről, / a pusztulásból, ami körülötte / szivárványos labdáit dobálja, / vedd föl! Mert bekúszik a fény / a szétdobált altatók között, és / sötétség veri a szív piros zománcát, / és piszkos víz forog az álmok mélyén, / s ő tudja, mit jelent. // A teknőben, a kádban mosakodik némán. / Hajó úszik el, billenő kacska / a bizonytalan, szemrésnyi láthatáron? / Üti a tengert, üti a vizet. / Fényes gombok, fém-tőgyek merednek, / vékony víz itaítja szelíden. / A langyos ölelésből kibomlik, / és megtörülközik engedelmesen. / Végigvonja unt testén a lepedőt, / didergő inget magára ad, / fejét a párna vállgödrébe hajtja. // Mondd meg, mit tegyen?"

– Kés, sötétség, üti, fém-tőgyek, didergő. Ellenpontjai: mosolygó, szivárványos, fényes, szelíden... Lebegés a bizonytalan láthatáron. A sorsdöntő kérdés a versben megnevezhetetlen: lehet önmegszólító, transzcendens, anyaöl. Óvatos puhatolózásom: milyen napi létezés rejtőzik e jelentésrétegek mögött?

– Tanári foglalkozás, anyai gondok, nagy, csaknem baráti társaság a Közgáz akkor még Nyelvi Intézetnek nevezett szervezeti egységében. Képtelen feladatok elvégzése, a nem is általam oktatott létező szocialista közgazdaságtan szakszókincsének összeállítás. Rengeteg szeretet, kínálókozó szerelem, rokonszenv ébresztette vigasz. Nemes Nagy Ág-nestől, az Újhold körétől, Juhász Ferenc-től, Latortól, Réz Páltól, Rábától, Mándy-tól, Deák Lászlótól, hogy találmomra csak néhány ismert nevet említek. Két barátnőmtől: Beney Zsuzsától és Székely Magdától, a lengyel műfordító Gimes Románától. A saját családomon túl: az anyósomtól, valamint Péter unokatestvéré-től, Ágitól, aki felajánlotta neki a szobáját, hogy legyen hol dolgoznia, s aki hatalmas adag lekváros buktával jelent meg nálunk, hátha édességre nem jut pénzem. A sor végtelenül hosszú. Sokat írtam. Sokszor voltam szerelmes. *Önhitt szívem csak vert tovább.*

– *Mintha erre rímelné egy későbbi verse: „ez volt hát titkod, jól sejtette / önhitt, vakmerő szívem: / nem élhetsz szerelmem nélkül!”¹⁰*

– Ezt a megfogalmazást valamivel későbbi kötetemből loptam valóban. Egyelőre boldogan készítettem Szabó István felkérésére a *Tűzoltó utca 25.* című film dialógusait.¹¹ Esténként feljártunk *IF 44-60-as* rendszám-táblájú Volkswagen-jével a Normafához, s a szálloda teraszán néztük át az aznap írott dialógusokat. Egyszóval elképzeléseimnek megfelelően „nagystílú” életet éltem.

– *Emlékszik a rendszámra? Bár tudom, egy Volkswagen félelmetesen kilógott a Trabant-korszakból.*

– Furcsa dolgokra emlékszem. Nevekre, rendszámokra például. De bizonyos, érthető módon soha nem folytatódó találkozásokra is. Volt egy háborzongató kalandom is. Később meg is írtam egy prózaversben.¹² Most elkalandozom kicsit, de talán oldom is vele a feszültséget (feszültségemet).

Egy pécsi szakszervezeti üdü-lésen, '64-ben megismert idegenvezetőnk sok évvel később Pestre költözött, zso-kének állt. Egy szép májusi délelőttön épp a Mártírok útján (a mostani Margit körülon) jártam, s amikor meglátott, baráti-an meglengette a karját, majd elvágatott a többi lovassal együtt. Előkereshette a címetem valahonnan, és – mint kiderült – életem nyomába szegődött. Felvételeket készített, ahogy a kislányokkal a Branyiszko úton sétálunk a Fenyves utcai játszótér felé, ahogy a Pasaréti úton az egyetemre menet az ötös buszra várok a megállóban, ahogyan vásárolok a sarki Közértben. Életem fotókból összeállítható rutinját dokumentálta anélkül, hogy erről sejtelmem lett volna. Ráadásul titkos költő is volt, hívjuk az eredeti nevéhez hasonló, de általam adományozott ironikus néven Tag Lajosnak!

¹⁰ Az éjszakai hívás, in: *Sötét és fény kora*, Magvető, 1989

¹¹ Színes, 98 perces, 1972–1973-ban készült magyar játékfilm. Alcíme: *Álmok a házból.*

¹² Kételyek, in: *A bűnök számbavétele*, Jelenkor, 1998.

Egy szép napon a postaládámban találtam egy írásos üzenetet tőle, hogy szeretne találkozni velem egy este a játszótéren, és személyesen átadná néhány versét és néhány fotót. Fogalmam sincs róla, miért egyeztem bele. Talán azért, mert kíváncsi voltam, nem volt bennem félelem, vagy mert minden szeretet, siker ellenére árvának és kivertnek éreztem magamat. Vártam a játszótéren. Sötétedett, hirtelen előlépett egy fa mögül az apró és törekeny Tag Lajos. Sétáljunk egyet a Normafánál, javasolta.

Lassan egy novellát találok ki magának! Abba is hagyom.

– *Nehogy most hagyja abba!*

– Csak egyetlen mondatot még. Akkoriban játszották a mozik a *Jó estét nyár, jó estét szerelem* című, Fejes Endre kisregényéből készült, a Normafánál megesett gyilkossági történetből készült filmet. Hasonló történet játszódott le bennem gondolatban, csak hogy én eleve nemet mondtam a sétára. Később érkezett egy levél Svédországból, T. Lajos ott telepedett le.

Kezdetől vonzott viszont életem színpad- vagy filmszerű ábrázolásának lehetősége, komédiába illő fordulatainak ironikus, önironikus és groteszk ábrázolása. Kálnoky László nagymestere volt ennek a hangnak, talán tőle tanultam meg, hogyan lépjek túl, akár egy rövid időre, saját árnyékomon, hogyan tekintsem múltó jelenségnek/jelentéktelenségnek az életemet.

– *Ez végtelenül pontos – ha valaki képes erre. Hadd térjek oda vissza, hogy milyen visszajelzések érkeztek a második kötetre.*

– Jó szakmai visszhangja volt mindkét kötetnek, érzékeny, értő olvasói reakciókat kaptam. Egy alkalommal az öcsémmel együtt meglátogattuk a szüleinket a mátraházi MTA-üdülőben. Séta közben összefutottunk Bata Imrével.¹³ Bata nem szűnő lelkesedéssel dicsérte a verseimet, emlékszem, mennyire jólesett, hogy Jóska, az öcsém is fültanúja beszélgetésünknek. '77-ben meghívtak Belgiumba, Knokke le Zoute-ba, egyhetes felolvasókörútra; megpályáztam és elnyertem egy negyedéves ösztöndíjas utat Rómába, és összeállítottam egy épp aktuális költészeti antológiát, közben beleszerettem az egyik előző beszélgetésben említett T. A.-ba, de két hónap múlva már hazajöttem Rómából, mert elviselhetetlenül hiányoztak a gyerekek. Dedinszky Erika¹⁴ fordításában sok versem látott napvilágot hollandul; Oravecz Imrével, Orbán Ottóval és két irodalmi szerkesztővel-szerzővel meghívtak minket Amszterdamba és Bruggéba. 1984-ben jártam Nyugat-Berlinben, a Magyar Héten Jan Maria Zips szervező meghívására, aki a *New Hungarian Quarterly*-ben angolul megjelent verseim német fordításaival tapétázta ki az előadóterem falait. Sikeresnek mondhattam volna magamat, de az a hazai recepcióból nem derült ki, hogy a kötet új hangot üt meg az addigi, e témakörben írott művekhez képest. Főleg az úgynevezett női költészetben.

– *Talán nem is volt még olyan módon tematizálva, mint ma, a női költészet. Zsuzsa tudta akkor, törekedett rá, hogy ennek az erős női hangnak az újdonsága teret nyerjen?*

– Nem, eszembe se jutott, hogy különbséget tegyek női és férfi költészet között. Nem tartom magamat költőnőnek.

– *Valahol olvastam, hogy mindeközben kegyetlenül önreflexióként jellemezték a líráját. Azt mondta korábban, hogy ez a kötet elszánt vállalkozás volt. Mít értett ezen?*

– Vallomásos kötetet írtam. Nem akartam titkolni az olvasó előtt, hogy mennyire sérülékeny vagyok.

– *A kritikai reakciók alapján volt-e bármi olyan készletese, hogy változtatnia kell? Vagy ezzel a dologgal nem foglalkozott?*

– Talán törekednem kellett volna arra, hogy személyesebb legyen a verseim háttere, több betekintést nyújtsonak életembe, (Szalagyi Csilla találó elnevezésével szólva) a *vers-*

¹³ Bata Imre (1930–2000) irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő.

¹⁴ Dedinszky Erika (1942–2022) költő, műfordító, egyetemi tanár, 1956-tól Hollandiában élt.

történetekbe. Másrészt szemérmes vagyok, nem szerettem, mit szerettem, nehezen viseltem volna, ha diákjaim, közömbös ismerőseim ismerik életrajzom részleteit. Hallgatóim azt sem tudták, hogy költő vagyok, és ez nekem tökéletesen megfelelt. Váltogattam a maszkokat és jelmezeket. Ismert színpadi hősök életét éltem és monológjait írtam. Nappal egyetemi oktató voltam, banktisztviselő, mint Eliot vagy Kafka, éjjel viszont „lelkem színpadára” léptem. Egy alkalommal valaki azt a megjegyzést tette a verseimre, hogy valóban nagyon szépek, de a kutya sem érti, hogy miről szólnak. A megjegyzés távolról sem volt

Lengyel Anna

Lengyel Zsuzsa

jóindulatú, de volt benne igazság. Szerettem volna feloldódást, elfogadható választ találni/adni kétségbeeséseimre, anélkül, hogy didaktikus lennék. Arra törekedtem, hogy az, aki olvas, maga is szembesüljön a katarzissal. Szerettem volna, ha egy-egy versen, de legalábbis egy cikluson belül elhangzik valami elfogadható, megerősítő válasz. *A búcsúzás részletei* egyik záróverse¹⁵ egy színházi öltözőben zajlik. A színész nő épp lemossa az arcát. „Majd visszatérek pompás öltözőmbe, / ha vége a darabnak, megmosakszom, / tavaszi köpenyt vállamra terítek, / és óraütésre hazaérkezem. / Mert lakásom van Budán, és kicsi / gyerekek, és nem alszik el, / ha én nem altatom, s kettőnket lát, / ki ágyához odalép. A hintőpor illatú / szobában kezdettől mi vagyunk.”

Ez volt az igazság baráti arca, a másik, a baljós, ilyenkor szégyenében szertefoszlott.

¹⁵ A kötetek-versek egymásba fonódásának pillanata az emlékezetben. A *Félre* című vers valójában a következő kötetben jelent meg: *Tükörfolyosó*, Szépirodalmi, 1983.